

Egy életmű titkai III.

Rákóczy Gizella

RÁKÓCZY GIZELLA az 1976-ban megtalált négykarú spirálformával kapcsolatban megfogalmazott gondolatait nyilvánosan elsőként a BÉPA (Budapesti Építőanyagipari Szövetkezet) képviselőjében a XVII. Kolorisztikai Szimpózium siófoki konferenciáján adta közre. A konferencia előadások összefoglalója magyar és német nyelven 200 nyomtatott példányban jelent meg, így a nyomtatott absztraktról rekonstruálható, hogy a szimpózium alkalmával megtartott előadás¹ a meandervonal kapcsolódásának lehetőségeit és azok szindinamikával összefüggésbe hozható aspektusait vizsgálta. A szöveg/előadás utolsó egysége pedig a forma és szinkutatás építészeti alkalmazhatóságára is kitért, miszerint „a tíz szár-egységig növe meanderrel spirál- és rácsszerkezetek számtalan izgalmas változata hozható létre, melyek az építészetben különböző belső építészeti, burkoló és díszítő feladatok megoldására alkalmasak. A vizsgálat során kialakított motívumok illetve részletmotívumok segítségével térplasztikai és egyéb szeriális díszítő feladatok, terrácsok is megoldhatóak.²

Rákóczy építészethez kötődő díszítő jellegű szeriális munkáiról 1979-ben jelent meg a legutolsó reprodukció a Stúdió '79 Köztéri, murális munkák fotóinak kiállítása⁴ című katalógusában. A nyomtatásban megjelent három fekete-fehér reprodukció olyan fa applikációkból konstruált murális terveket mutat, amelyekről a jelen pillanatig nem derült ki pontosan, hogy kivitelezésre kerültek-e, vagy csupán terv illusztrációként szerepeltek a kataló-

1 XVII. Kolorisztikai Szimpózium, Előadás összefoglalók, Siófok, 1980. szeptember 16-19. kiadja: Magyar Kémikusok Egyesülete

2 Rákóczy Gizella: A meander-motívum szindinamikája

3 In: XVII. Kolorisztikai Szimpózium, 62.

4 A katalógus a pécsi Ifjúsági Házban, 1979. december 2-30 között bemutatott Köztéri, murális munkák fotóinak kiállítása című tárlathoz készült.

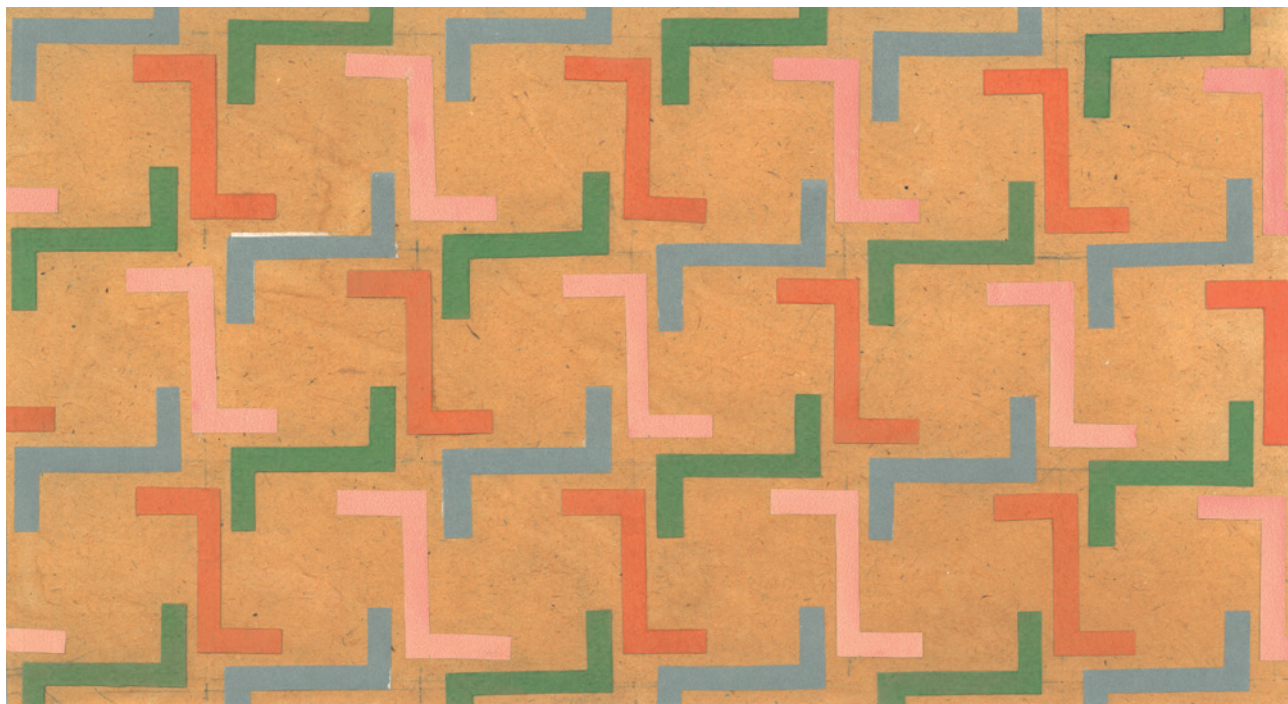
gusban? A közreadott három fotón kívül azonban a hagyaték rendezése közben még több tucat fa applikációból konstruált műegyüttes fekete-fehér fotója került elő, de ezeknek az adott mintázatokat síkfelületeken szeriálisan ismétlődő reliefműveknek a készítését 1979-ben végleg befejezte a művész. A következő, 1980-as publikációban a Képzőművészet és építészet című kiállítás katalógusában megjelenő reprodukción, egy üvegablak tervén már a négykarú spirál motívuma tűnik fel. A négykarú spirálformához kapcsolódó mű ekkor jelent meg elsőként nyomtatásban, annak ellenére, hogy Rákóczy az általa közreadott szövegek értelmében 1976-óta foglalkozott a négykarú spirálok (meander vonal) szerveződéseivel, de tárgyiasult formában elsőként egy nyomtatásban nem közölt padlómozaikon, majd ezen az 1980-as üvegablak terven jelent meg csupán a spirálmotívum. Az üvegablak terv négykarú spiráljait idéző tempera festmények egészen 1983-ig készülnek. Az 1980-as siófoki Kolorisztikai Szimpózium előadásának gondolatmenetét 1982-re Rákóczy több szálon is továbbgondolta, és a Magyar Képzőművészeti alap képviselőjében a II. Nemzetközi Szindinamikai Konferencián *The Four-Start Meader* címen elő is adta. A továbbgondolt rendszer ekkorra már a spirál karok forgásirányait, a magkitöltési lehetőségek, a színek és színárnyalatok rendeződéseinek lehetséges variációit vizsgáló komplex rendszerre nőtte ki magát. A rendszer összetettségét vizuálisan azonban Rákóczy feljegyzései szerint nem „statikus” felületek, hanem egy rövidfilm tudta volna leginkább megjeleníteni, ezért hamarosan el is készült *A négy bekezdésű spirál* című, 3 perces színes animációs film szinopszisa. A rövid animáció írói és rajzoló feladatait maga a művész, a filmzenét pedig Vidovszky László zeneszerző jegyezte. A film az alapprobléma bemutatását, illetve a rendszerből következő permutációk állóképben és mozgásban történő vizsgálatát célozta meg. Az elkészült forgatókönyvben az egyes szekvenciákat Rákóczy 1978-as szitázott munkájának⁵ fotónegatív részletei illusztrálják.

Az 1982-es előadást követően a négykarú spirálokhoz kapcsolódó elméleti rendszer további gondolatokkal is kiegészült, majd az elmélet legösszetettebb és legátfogóbb szövegváltozatát a *Városépítés* 1983/3. számában⁷ publikálta a művész. A szöveg közreadásának apropóját a Magyar Urbanisztikai Társaság kiállítóterében 1983. január 18-án megnyílt önálló tárlat adta. A *Városépítés* hasábjain megjelent szöveget a magyarázó ábrák mellett olyan kiállítási enteriőr fotó is kíséri, amelyen jól látható az animáció forgató-

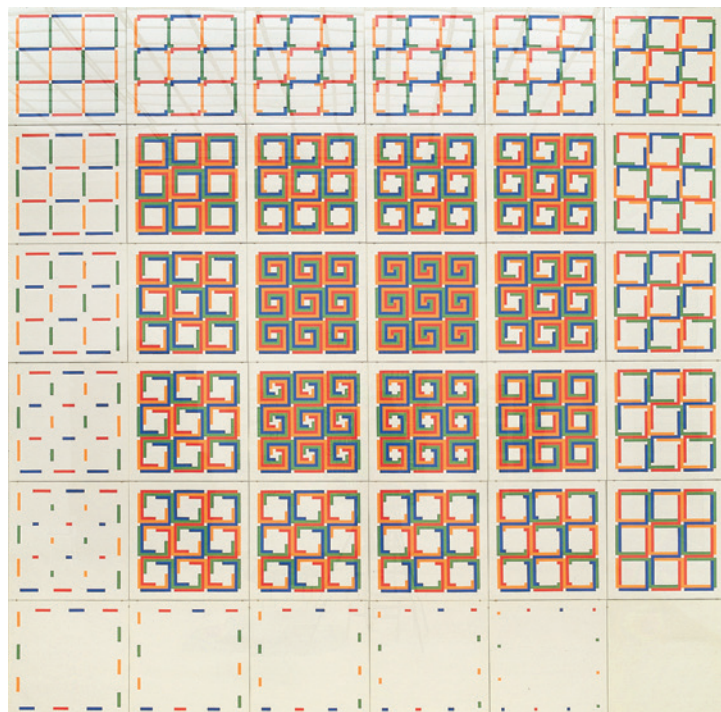
5 1980-ban *Képzőművészet és építészet* címen a Fiala Képzőművészek Stúdiója és a Miskolci Galéria közös szervezésben elsőként a Stúdió tagjainak számára egy nyilvános pályázati felhívást hirdetett meg, majd a pályázatok lezárását követően a díjazottak munkáiból kiállítást rendeztek Miskolcon. A pályázati felhívás közreadásával és a díjazott pályázók kiállítási anyagainak közlésével nyomtatott katalógus is készült, amelyben Rákóczy Gizella üvegablak tervének reprodukciója is megjelent.

6 36 magegységű spirál, 1978. szitanyomat, papír, 50 x 50 cm

7 Rákóczy Gizella: A négy bekezdésű spirál, *Városépítés* 1983/3. 35-37.

RÁKÓCZY GIZELLA
Padlómozaik
terv négykarú
spirálmotívummal,
1977-1978

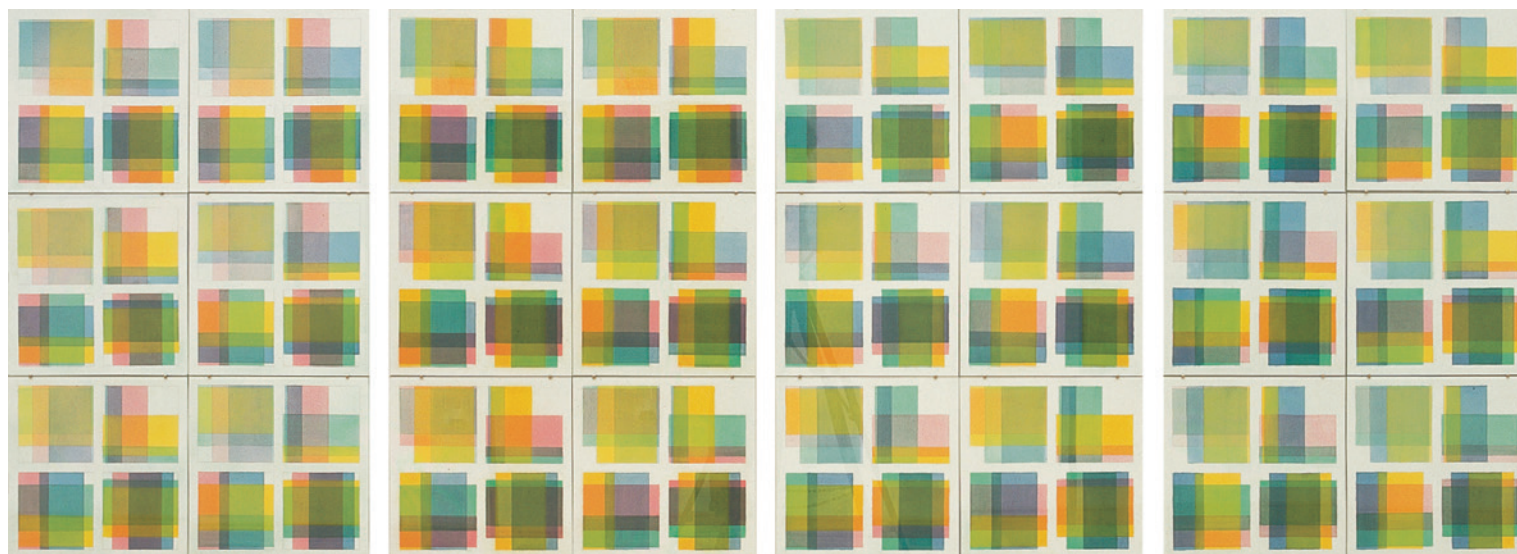

RÁKÓCZY GIZELLA
Négykarú spirálok magegységben való bontása (36 rész), 1982, tempera, papír,
59×59 cm egyenként © Fotó: Sulyok Miklós

könyvének szekvenciáihoz darabokban párosított 1978-as szitázott mű egésze és a magkitöltési változatok rendszerét 15 tempera festményen összegző tábla képe is. Ezt követően az elméleti rendszer kiértelt szövegváltozata egyszer kizárólag magyarázó ábrák kíséretében 1983-ban a Kolorisztikai Értesítő 2-3. számában, majd reprodukciók és magyarázó ábrák kíséretében francia nyelven az *Information Couleur* 1983-as számaiban⁸ jelent meg. Az 1983-as megjelenéseket követő évtizedben a tanulmány rövidebb- hosszabb változatait számtalan alkalommal közölte a művész építészethez, urbanisztikához, zenéhez, színtanhoz, mitológiához kötődő konferenciák, szimpóziumok és kiállítások alkalmával, míg végül 1998-ban meg nem jelent a rendszerelméleti tanulmány tökéletesre csiszolt változata. A kristálytisza, már-már matematikai igényrel íródott és magyarázó ábrákkal kísért magyarul és angolul megjelenő értekezést Rákóczy Gizella a Műcsarnok-

8 Gizella Rákóczy: La spirale-à quatre départs, *Information Couleur* 21/1983. 10-13., *Information Couleur* 22/1983. 44.

RÁKÓCZY GIZELLA
4 szín 4 tónusa 96 N, (24 rész), 1996, akvarell, papír, 39×39 cm egyenként
© Fotó: Sulyok Miklós

ban rendezett, *Négykarú spirálok* című önálló kiállításának⁹ katalógusában adta közre.

Az 1998-as dátum azonban nem csupán a négykarú spirálok mentén kibontott rendszerelmélet végső, letisztázott szövegváltozatának megjelenése okán vált fontossá, hanem Rákóczy festészeti praxisában is jelentős fordulópontra következett be ekkor. Simon Zsuzsa két részes tanulmánya¹⁰ Rákóczy élethosszig készülő sorozataként utalt a 4 szín 4 tónus variációk műcsoportjára, de az elmúlt hónapok során a műteremben kibontott mappák tanúsága szerint pontosan definiálható a sorozat egyes darabjai közötti különbség. A 4 szín 4 tónus akvarell sorozat prototípusa 1996-ban 36×36 cm nagyságú lapokra készült. Ekkor egy-egy lapra mind a négy variáció rákerült, és az akvarell színmezők transzparens ragyogásuk ellenére tökéletesen sötétedtek. 1998-ban a kisebb mérettől elrugaszkodva a sorozat következő darabját 96 lapon ismét megfestette Rákóczy, de a lapok méretét 50×50 centiméteresre növelte. A nagyobb felületen az akvarell azonban teljesen másként viselkedett, és az első mű transzparens, ám sötétedő színmezőkhöz képest a nagyobb felület merőben más látványt eredményezett.

A széria befejezését követően 1998 őszén villámcsapás szerűen érkezett Rákóczy számára a felismerés, hogy az akvarell színek kikeverését Fibonacci lineáris rekurzív sorozatának törvényszerűségeit követve végezze. A rekurzív képlet segítségével kevert, majd egymásra rétegzett színmezők egyenletes sötétedése a műgyüttes ismételt megfestésére készítette a művészt, így 2000-ben szintén a Fibonacci-sor alapján egy újabb, ezúttal 24 darab 56×56 centiméteres lapra komponált széria is elkészült.

Ez a mű egy ideje, és jelenleg is Rákóczy műtermének a falán található és látványa, nap, mint nap segíti kutatásom előrehaladását. 2002-ben pedig elkészült a sorozat legutolsó és legkomplexebb darabja 96 egyenként 56×56 centiméteres lapon megfestve. Ez a mű 2 alkalommal, elsőként a Budapest Galéria 2005-ben bemutatott Rákóczy Gizella kiállításán,¹¹ majd 2016-ban a Fuga Rákóczy Gizella Emlékiállításán¹² volt látható. A 2000-ben készült együttes 24 lapján a 4 színmező alakzatainak helyei még színenként fixek voltak, a 2002-es 96 lapos kompozíción az színmezők alakzatai már egy jelenleg még ismeretlen elv szerint rendeződtek...

- 9 Négykarú spirálok. Rákóczy Gizella festőművész kiállítása, Műcsarnok, Budapest, 1998. január 9-28.
- 10 Simon Zsuzsa: Nincs többé szabad szín, szabad forma, Rákóczy Gizella festészete, I. rész, *Balkon*, 2012/10, 2-6.; 2012/11-12., 2-11.
- 11 *Rákóczy Gizella kiállítása*. Budapest Kiállítóterem, Budapest, 2005. május 13-29. kurátor: Török Tamás
- 12 *Rákóczy Gizella Emlékiállítás*, Fuga Budapest, 2016. július 20 – szeptember 4. Kurátor: Zsikla Mónika

A szerző az Emberi Erőforrások Minisztériumának Kállai Ernő művészettörténeti és műkritikai ösztöndíjasa.